

Komunisti mu neodpustili Boha

Medzivojnové obdobie prinieslo do slovenskej literatúry novú estetiku. Najmä pre dvadsiate roky príznačný zrýchlený vývoj vyniesol na povrch hneď niekoľko poetických prúdov. Kdesi medzi dohárajúcou slávou Hviezdoslava a nástupom nadrealizmu našli svoj umelecký program aj neosymbolisti. K tým patril aj Emil Boleslav Lukáč, ktorý sa narodil 1. novembra 1900.

NA LANE LÁSKY

Cez priepasť prepli sme
tenučké lano lásky
my smutní tanečníci.

A ruka v ruku vpätá,
slepého slepý vedie,
kráčame uzučkým lanom,
na ústach hrôza a smiech.

Medzi nebom a zemou
tančíme nad priepasťou,
pod nami riava hučí,
nad nami hviezdy mlčia.

Lano sa schvieva niťou
pod ťarchou dvojitou,
ťažké je jedno bremä,
to druhé dvojite.

Len krôčik kročiť stranou,
len jeden vlas nech praskne,
kto zrobí riave radosť,
kto živým ostane?

Hoci Emil Boleslav Lukáč vo svojej tvorbe nadviazal na najlepšie tradície slovenskej lyriky, ako i klasickej a modernej svetovej poézie a popritom ju obohatil o kultivovaný jazyk, vyčítali mu až príliš tragický pohľad na svet.

Kým Smrek, impresionista telom aj dušou, vystihoval kúzlo vecí živejne, on sám sa dopracúval k pravde hĺbaním a neustálym vrstvením symbolov. Na základe jeho

ťaživého vnútorného sveta sa mu dostalo priliehavej a všeobecne známej prezývky „Poeta doctus“.

Symbolista v kolíske

Pôvod Boleslavových bolestí možno nájsť v rodinnom prostredí. Ako nemanželské dieťa si veľa vytrpel, no na druhej strane matka, známa národovkyňa, ho už ako štvorročného učila čítať po slovensky a po maďarsky.

Jej syn vďaka tomu veľmi skoro spoznal Kraska, Roya či mnohé preklady ďalších slovanských autorov. Niekde tu možno vybadať jeho neskorší príklon k symbolizmu. Jazykovo vybavený a zákonitostami umeleckého sveta oboznámený mladík sa v roku 1918 stal poslucháčom teológie a filozofie na Alžbetínskej univerzite v Bratislave. Posmelený štúdiom v Paríži už ako 22-ročný napísal svoju prvú zbierku Spoved', v ktorej sa predstavil ako originálny a na svoj vek azda predčasne filozofujúci stoik.

Ako kameň

V súlade s pochmúrnym videním sveta pomenúval autor svoje zbierky príliš pateticky. V poradí tretia (Hymny k sláve Hosudarovej) sa dotýka v hľadaní Boha až metafyziky, no pri tej ďalšej (O láske neláskavej) sa odhodlal aj k ľúbostným motívom. Čitateľovi sa však príliš neotvoril, sústredil sa skôr na abstraktné reflexie. Pritom, paradoxne, v jeho veršoch niet miesta, kde by sa nezamýšľal nad sebou samým a dobou.

„Čo z umeleckej stránky odlišuje Lukáča od všetkých ostatných, je jeho ustavičná sebakontrola. Nechce pripustiť, že by z rúk básnikových mohlo vyjsť dielo nehotové, esteticky problematické. Preto je každá jeho báseň i zbierka ucelená, umelecky zovretá až do nehybnosti, skondenzovaná až na kameň,“ napísal literárny kritik Michal Chorváth.

Tvrdenie, že neľavicová časť medzivojnového literárneho sveta sa považovala za „generáciu Paríža-Prahy-Bratislavy“ nie je príliš rozšírené. V Lukáčovom prípade to však platilo.

S touto skutočnosťou pracoval aj vo svojej azda najfarbistejšej zbierke (Dunaj a Seina) a to aj napriek tomu, že pri konfrontácii veľkomesta a dediny označil akúkoľvek metropolu za symbol nepokoja.

Odmlčaný protestujúci

„Nechcem tvrdiť, že utrpenie je vytúženým cieľom, že bolesť je sama osebe šťastím alebo dobrom. To by bolo falošné, pokrytecké predimenzovanie významu utrpenia a

bolesti. Oni sú na to tu, aby sa prekonávali, zdolávali, premáhali a odstraňovali," povedal Lukáč koncom 30. rokov.

V tom čase už šlo do tuhého a autor-filozof skúšal odvrátiť hrozby. V roku 1936 sa aktívne zúčastnil na prípravách protifašisticky orientovaného Kongresu slovenských spisovateľov a hoci sa o tri roky neskôr stal poslancom snemu Slovenskej republiky, aj naďalej burcoval v mene humanistických ideálov.

Vo svojej zbierke Moloch nabádal proti fašistickým silám, pričom počas vojny zareagoval zbierkou Bábel, ktorá sa stala jedným z najvýraznejších protestov z pera slovenského básnika. Lukáč sám ju prečkal ako profesor na dievčenskom gymnáziu v Bratislave.

Po roku 1948 sa dovtedy plodný autor odmlčal – obdobie po Víťaznom februári už nebolo preňho. Navyše, nový režim mu neodpustil jeho silné kresťanské presvedčenie. A hoci s fašizmom nikdy nesúhlasil, nepomohla mu ani účasť v spomínanom sneme. Do literatúry ešte vrátil koncom 60. rokov, no čoskoro sa ukázalo, že jeho čas skončil.

štvrtok 4. 11. 2010 | Róbert Šedivý

Článok bol uverejnený v tlačennom vydaní SME.

